

INDUSTRIA ROMÂNEASCĂ DE APĂRARE DUPĂ ÎNFIINȚAREA ORGANIZAȚIEI TRATATULUI DE LA VARȘOVIA (1955 – 1968)

**Maior drd. PETRE OPRÎȘ
SERVICIUL DE PROTECȚIE ȘI PAZĂ**

La 14 mai 1955, România a devenit unul dintre cele opt state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia. Cu acel prilej, autoritățile române și-au asumat anumite responsabilități economice în cadrul alianței din care făceau parte.¹

Pentru ca autoritățile române să poată face față cheltuielilor militare după înființarea oficială a Organizației Tratatului de la Varșovia, Kremlinul a sprijinit realizarea în România a unor categorii de armament, muniții și alte produse speciale după licențe sovietice.² Treptat, producția militară românească s-a diversificat și, la începutul anilor '60, s-a ajuns la fabricarea de carabine S.K.S. calibru 7,62 mm, aruncătoare de grenade antitanc portative RPG-2 calibru 40 mm (cu muniția aferentă, de luptă și de exercițiu), aruncătoare ușoare de flăcări LPO-50³, mitraliere antiaeriene ZU-2 calibru 14,5 mm (cu muniția aferentă), piese de schimb pentru armamentul de infanterie, detectoare de mine UMIV-1, măști contra gazelor (modelele 1952 și 1958)⁴, produse chimice speciale, materiale de protecție antichimică realizate pe bază de opanol, lovituri pentru tunurile A.A. calibru 57 mm și 100 mm, lovituri pentru tunurile de pe tancuri și autotunuri (calibru 85 mm și 100 mm), autocamioane cu două diferențiale (tip SR-132 și SR-114), autoateliere, stații radio de putere mică și medie (tranzistorizate, tip R-105, R-116 și R-311).⁵ Totodată, a fost modernizat pachetul de decontaminare antichimică individuală model 1958 (care a devenit cunoscut sub denumirea P.D.I. model 1960) și au fost realizate truse de instrucție antichimice și vopsele luminescente.⁶

Aceste produse militare au fost fabricate nu numai pentru armata română, ci și pentru forțele armate ale unor state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia (Polonia, R.D.G., Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria), fiind exportate în diferite cantități, în perioada 1961-1965. Potrivit planului întocmit în septembrie 1960 de Comisia de Apărare a R.P. Române, înainte de desfășurarea ședinței Comisiei permanente de

¹ Cf. Petre Oprîș, *România și preliminariile constituirii Organizației Tratatului de la Varșovia. Documente inedite*, în *România-NATO. Vol. 2: Negocierea și ratificarea Protocolului de aderare*, argument: Ilie Manole, Horst Kossack, Editura Printeuro, Ploiești, 2005, p. 169-193.

² *Relațiile româno-chineze 1880-1974. Documente*, Ministerul Afacerilor Externe și Arhivele Naționale din România, ediție de documente întocmită de ambasador Romulus I. Budura (coordonator), dr. Iolanda Țighilui, Camelia Moraru, Constantin Moraru, Costin Ionescu, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2005, p. 495.

³ Aruncătoarele ușoare de flăcări LPO-50 au fost produse la Uzina nr. 2 „Bella Breiner” din Brașov. Nicolae Popescu, Mihail Grigorescu, *Istoria chimiei militare românești: 1917-2005*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2005, p. 336.

⁴ Până în anul 1958, măștile contra gazelor model 1952 au fost produse la Fabrica Chimică nr. 10, situată în București, pe strada Ziduri Moși, la numărul 23 (Piața Obor). În anul 1958, Fabrica Chimică nr. 10 a fost mutată la Buzău și a început să producă măști contra gazelor model 1958, iar în clădirea din București a fost instalată Fabrica de Mase Plastice, nou înființată. La întreprinderea respectivă au fost realizate pachetele de decontaminare individuale, tuburile care indicau prezența substanțelor chimice și radioactive pe câmpul de luptă, precum și completele de decontaminare antichimică și de radiații ale militarilor și tehnicii de luptă. *Ibidem*, p. 231; 324.

⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: A.N.I.C.), fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 56/1960, f. 7-8; 23-24.

⁶ Nicolae Popescu, Mihail Grigorescu, *op.cit.*, p. 326. Trusele de instrucție conțineau substanțe și soluții pentru degazarea, dezactivarea și dezinfectarea militarilor și a tehnicii de luptă.

colaborare în domeniul industriei de apărare (Moscova, octombrie 1960), s-a estimat faptul că România urma să obțină suma de 93 milioane ruble (între anii 1960-1965), ca urmare a exporturilor sale de tehnică și materiale militare. În același document s-a prevăzut reducerea volumului importurilor similare⁷ și realizarea în țară a următoarelor produse speciale: aparatură dozimetrică, lovituri de obuzier calibru 122 mm (cu proiectil de iluminare), parc de pod pe pontoane (model românesc), mașini blindate pentru transportul trupelor (tip BTR-40 A și BTR-152 Z) și autoamfibii.⁸

Concomitent cu fabricarea, după licențe sovietice, a unor categorii de armament, muniții și alte produse speciale, în România s-au dezvoltat și alte ramuri industriale, în principal după importarea de utilaje și tehnologie din statele membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia (care erau în același timp membre și ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc – C.A.E.R.). Totodată, începând din anul 1955, ca urmare a renunțării la o serie de proiecte mari consumatoare de fonduri (de exemplu: Canalul Dunăre – Marea Neagră, Sovromurile⁹), stocul de aur al Băncii de Stat a R. P. Române a început să crească din nou și a atins nivelul de 58,2 tone la sfârșitul anului 1957 (40,3 tone în țară și 17,9 în depozite constituite în străinătate). Un an mai târziu, rezerva respectivă de aur a înregistrat o scădere de 4 tone, iar la 6 mai 1959 se mai afla în stocul Băncii de Stat o cantitate de 37645 kg aur fin (2617,2 kg în lingouri românești, 8 tone în

⁷ Pentru perioada 1960-1965, autoritățile de la București au prevăzut suma de 6157 milioane lei în vederea dotării armatei române cu tehnică și materiale militare. Din suma respectivă, 1157 milioane ruble (4236 milioane lei) au fost alocate pentru plata importurilor de produse speciale. Pe categorii de tehnică militară, situația cheltuielilor estimate la importuri se prezenta astfel: mijloace moderne de apărare antiaeriană (în principal, complexe de rachete SA-75) – cca. 255 mil. ruble (25% din volumul total al importurilor); aviație (în principal, 104 avioane de vânătoare MIG-21 F-13, necesare pentru înlocuirea aparatelor MIG-15 din patru regimente de aviație) – cca. 220 mil. ruble (22%); tancuri (în principal, 423 tancuri mijlocii T-54 A importate din Polonia) – cca. 170 mil. ruble (17%); aparatură radio (din URSS, Ungaria și R.D.G.) – cca. 92 mil. ruble (10%); mijloace de tracțiune (din URSS și Polonia) – cca. 63 mil. ruble (6%); radiolocoatere (din URSS) – cca. 40 mil. ruble (4%). Reprezentanții României au luat în considerare, în septembrie 1960, și o posibilă reorganizare a producției militare în cadrul C.A.E.R., efectuată la propunerea Moscovei. În consecință, autoritățile române considerau acceptabilă și varianta importurilor de avioane de vânătoare MIG-21 F-13 din Cehoslovacia, precum și a stațiilor și autostațiilor R-118 M din Polonia. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 56/1960, f. 2; 4; 6; 8; 15-20.

⁸ *Ibidem*, f. 7-8. La mijlocul anilor '60, știrile privind dezvoltarea industriei românești de apărare au ajuns tot mai departe în lume, iar unul dintre statele interesate de producția de muniții din România a fost Pakistanul. Autoritățile de la Islamabad au solicitat în două rânduri aprobarea pentru achiziționarea de muniții românești fabricate sub licență sovietică (în anii 1966 și 1967), dar de fiecare dată Bucureștiul a răspuns negativ. România nu a dat curs cererilor respective deoarece, pe de-o parte, un asemenea export, fără a avea acceptul sovieticilor, ar fi generat probleme între București și Moscova, iar pe de altă parte s-a dorit să nu se tensioneze relațiile dintre București și New Delhi. „Pentru livrarea de muniție fabricată după licențe sovietice ar trebui cerut acordul URSS – preciza Corneliu Mănescu la 12 mai 1967, într-un document trimis Prezidiului Permanent al C.C. al PCR. În cazul livrării fără acest acord, s-ar ajunge la complicații în relațiile noastre cu URSS, care în 1966 a respins cererea pakistaneză”. Cu același prilej, ministrul român al Afacerilor Externe a afirmat că „livrarea de armament românesc (corect: muniție românească – n.n.) Pakistanului ar putea provoca nemulțumirea Indiei și ar complica relațiile româno-indiene”. *Ibidem*, dosar 68/1967, f. 2-3; 33.

⁹ Cf. Florian Banu, *Pași spre autonomia R.P.R. Desființarea SOVRUMURILOR*, în „Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași” (serie nouă), Istorie, Tomul XLIV-XLV, 1998-1999, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 133-150; Gavriil Preda, *Aspecte semnificative ale lichidării societăților mixte SOVRUM din economia românească*, în *Analele Sighet 8. Anii 1954-1960: fluxurile și refluxurile stalinismului*, Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 315-319; Florian Banu, *Ajutorul internaționalist al Moscovei. Cazul SOVRUMUTILAJPETROLIER*, în *Festung Ploiești*, vol. I, coord. Gavriil Preda, Ilie Manole, Eugen Stănescu, Editura PRINTEURO, Ploiești, 2003, p. 353-362; Florian Banu, Luminița Hrițcu, *Un domeniu special al „colaborării” economice româno-sovietice: Societatea mixtă „SOVRUMQUARȚIT” (1951-1956)*, în *Omagiu istoricului Florin Constantiniu*, Editura PALLAS, Focșani, 2003, p. 670-686; Florian Banu, *Transporturi pe Dunăre în primii ani ai regimului comunist: Sovromtransport*, în *Anuarul Muzeului Marinei Române 2002 – volumul V*, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța, Constanța, 2003, p. 383-390; Gavriil Preda, *Instituirea controlului sovietic asupra industriei și comunicațiilor navale românești. Înființarea SOVRUMTRANSPORT*, în *Omagiu istoricului Valeriu Florin Dobrinescu*, Editura PALLAS, Focșani, 2003, p. 627-638; Florian Banu, *Asalt asupra economiei României – de la Solagra la SOVRUM (1936-1956)*, Editura Nemira, București, 2004.

lingouri sovietice și 27027,8 kg în diferite monede străine și românești – din care 18828,5 kg în monede străine vandabile)¹⁰. La sfârșitul aceluiași an, cantitatea de aur aflată la dispoziția Băncii de Stat a crescut din nou, ajungând la 50,4 tone (39,8 tone în țară și 10,6 în depozite constituite în străinătate).¹¹

Datorită calității mai slabe a produselor importate din țările lagărului comunist, comparativ cu cele realizate în țările capitaliste dezvoltate, autoritățile de la București au început să analizeze cu atenție și ofertele existente în statele occidentale. Astfel, începând din anul 1956, o parte din cantitatea de aur aflată la dispoziția Băncii de Stat a R. P. Române au fost utilizată pentru garantarea mai multor credite externe. Acestea au fost obținute de statul român pentru „creșterea simțitoare a importurilor de instalații, mașini și utilaje”, în vederea asigurării unui „ritm susținut de dezvoltare a economiei naționale”¹². De exemplu, în aprilie 1956 a fost semnat un contract în valoare de 6927500 dolari SUA (27710000 ruble) pentru achiziționarea din Elveția a 6 locomotive Diesel-electrice, 10 motoare Diesel tip 12 LDA 28 și 10 echipamente electrice complete, precum și a licenței de fabricație a unei locomotive Diesel-electrice fabricate de firmele „Sulzer Frères”, „Brown Boveri” și „S.L.M.”.¹³ Cu acel prilej s-a prevăzut ca partea română să achite 4984000 dolari SUA (19936000 ruble) până la sfârșitul anului 1958, iar restul sumei stipulate în contract urma să fie plătită până la sfârșitul anului 1960 – 1866000 dolari SUA (7464000 ruble) în anul 1959, respectiv 77500 dolari SUA (310000 ruble) în anul 1960.¹⁴ Totodată, a fost încheiat un contract pentru

---

¹⁰ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 19/1959, f. 53.

¹¹ *Ibidem*, dosar 21/1966, f. 342-343. Începând din anul 1960, tezaurul aflat în administrarea Băncii de Stat a R. P. Române a avut următoarea evoluție cantitativă: 1960 – 58,6 tone de aur (48 de tone în țară și 10,6 tone în depozite constituite în străinătate) și 168,5 tone de argint; 1961 – 60,8 tone de aur (50,2 tone în țară și 10,6 tone în străinătate) și 222,5 tone de argint; 1962 – 68,3 tone de aur (57,7 tone în țară și 10,6 tone în străinătate) și 177,2 tone de argint; 1963 – 75,8 tone de aur (65,2 tone în țară și 10,6 tone în străinătate) și 121,7 tone de argint; 1964 – 84,2 tone de aur (76,1 tone în țară și 8,1 tone în străinătate) și 122 tone de argint; 1965 – 81,8 tone de aur (57,1 tone în țară și 24,7 tone în străinătate) și 183,8 tone de argint. În perioada respectivă, întreaga cantitate de argint a fost depozitată în țară.

¹² *Ibidem*, dosar 19/1959, f. 48.

¹³ *Ibidem*, f. 52; 58. Valoarea finală a contractului privind achiziționarea licenței de fabricație a locomotivei diesel-electrice elvețiene (20 milioane franci elvețieni) a fost menționată și în stenograma ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. desfășurată în ziua de 7 iunie 1960. Apud. Dan Cătănuș, *Divergențele româno-sovietice din C.A.E.R., I*, în „Arhivele Totalitarismului”, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, anul XIII, nr. 1-2 (46-47)/2005, p. 79-80.

¹⁴ Deși în URSS existau la acea dată trei uzine în care se produceau locomotive Diesel-electrice, autoritățile de la București au ales licența elvețiană. Decizia respectivă a stârnit nemulțumire la Moscova deoarece sovieticii nu erau obișnuiți să fie concurați de un produs occidental într-un stat comunist aflat în sfera lor de influență. Acest aspect a devenit evident în timpul vizitei efectuate de Nikita Hrușciiov în România (18-25 iunie 1962).

După mai mult de doi ani de la vizita respectivă, Gheorghe Gheorghiu-Dej a profitat de evenimentul care tocmai avusese loc la Moscova – înlocuirea lui Nikita Hrușciiov cu Leonid Ilici Brejnev – și i-a relatat lui I. K. Jegalin, ambasadorul URSS la București, în ziua de 16 octombrie 1964, despre modul cum s-a comportat fostul lider al P.C.U.S. în momentul vizitării Uzinelor „Electroputere”, în iunie 1962: „*La Craiova am avut într-adevăr o dispută. Acolo, ai noștri spuneau: avem în prezent o producție de atâtea locomotive, așa se eșalonează, cam atâta în final, iar el (Nikita Hrușciiov – n.n.) spune: ei, asta-i producție? Apoi, o locomotivă Diesel nu este un aparat de radio sau niște lucruri mărunte. Aceasta este o mașină complicată, complexă. Pe parcurs i se mai arată cutare, cutare și ajunge într-o secție unde se bobinau transformatorii. O dată, cum stătea cu pălăria pe ochi, a deschis ochii mari și spune: aceasta este producție meșteșugărească. În celelalte locuri aveam aparatura cu care se montau locomotivele, era un flux tehnologic frumos. Erau linii [tehnologice] aduse din afară (din Elveția – n.n.). Aici se bobinau transformatorii de mare putere. Eu sunt de meserie [electrician] și îmi dau seama că atunci când înfășori sârma izolată, asta nu merge ca la șuruburi [...] Aici a găsit el, lăcătușul de mină (aluzie la meseria pe care o avusese Nikita Hrușciiov în tinerețe – n.n.), că este o producție meșteșugărească – el, care știe de toate, și cum se mulge vaca și cât lapte trebuie să dea vaca dacă o mulge nu știi cum. M-am gândit, să-i zic ceva? Este inutil. Îl las așa.*

Ajungem la miting. A luat cuvântul acolo Grișin, au luat cuvântul și de-ai noștri. Acolo i se aduce lui Hrușciiov o cutie, o machetă cu locomotiva, așa ceva din tablă, făcută cadou de oamenii de acolo. O ia în mână, se vede că era grea, așa, și zice: ce șmecherie românească o mai fi și asta? Ca să vezi (subl.n.)”. Apud. Dan Cătănuș, *Între Beijing și Moscova*.

furnizarea de utilaje necesare producției de locomotive, în valoare totală de 1199750 dolari SUA (4799000 ruble). Suma respectivă urma să fie achitată în mod eșalonat, astfel: 512250 dolari SUA (2049000 ruble) până la sfârșitul anului 1958 și 687500 dolari SUA (2750000 ruble) în cursul anului 1959.¹⁵

În aceeași ordine de idei se înscrie și *Nota privind angajarea – din țările capitaliste – a unor instalații complexe de mare însemnătate economică* – întocmită la 6 mai 1959 și avizată de Gheorghe Gaston Marin, președintele Comitetului de Stat al Planificării, Aurel Vijoli, ministrul de Finanțe, M. Popescu, ministrul Comerțului, și Alexandru Bârlădeanu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. În documentul respectiv s-a precizat faptul că statul român urma să cumpere 14 locomotive electrice din Elveția și Franța, valoarea totală a contractului fiind de 6,3 milioane dolari SUA. Suma respectivă urma să fie achitată în mod eșalonat, astfel: câte 1,26 milioane dolari SUA în anii 1959, 1960 și 1961, precum și 2,52 milioane în anul 1962.¹⁶

Planul autorităților de la București de dezvoltare economică a României în perioada 1959–1965 prevedea, de asemenea, achiziționarea din țările europene occidentale, cu prioritate, a unor instalații, mașini și utilaje necesare în domeniile petrochimiei, celulozei și hârtiei, precum și în cel al valorificării superioare a

---

România și conflictul sovieto-chinez, 1957-1965, vol. 1, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2004, p. 422.

În opinia noastră, mărturia lui Gheorghe Gheorghiu-Dej este mult mai apropiată de realitate decât povestea romanțată și narcisistă relatată de Paul Niculescu-Mizil despre aceeași vizită: „Un alt moment relevant al divergențelor româno-sovietice, poate cel mai relevant, a fost vizita la uzinele „Electroputere” din Craiova. Aci românii au prezentat noua locomotivă de cale ferată. Era una dintre cele mai moderne din Europa. Fusese construită de inginerii și muncitorii români, pe baza licenței cunoscutei firme elvețiene „Szulzer” (corect: „Sulzer Frères” – n.n.). Discuția a început de la licență. „De unde s-a luat? Care a fost costul ei?” [...] Dezvoltarea industriei la români era considerată exclusiv ca o manifestare de independență a lor, un mijloc de a întări independența. Această „învinuire” a fost exprimată cu brutalitate de unul dintre consilierii delegației oaspete, la un pahar de băutură consumat în plus. Acest punct de vedere a fost exprimat clar în reproșurile făcute de însuși Hrușciov. „De ce aveți nevoie de industrie? Vreți să fiți independenți?” El și-a manifestat vizibil sentimentele de dezaprobare. N-a vrut să dea curs invitației de a se urca pe locomotivă.

Dezacordul a fost atât de public încât, chiar muncitorii și-au dat seama că ceva nu este în regulă. *La scurt timp după vizită, un muncitor, mai în vârstă, care avea activitate comunistă ilegală, mi-a cerut să-l primesc în audiență. El și-a exprimat nedumerirea și m-a întrebat de ce a fost atât de supărat Hrușciov pe locomotiva pe care ei au construit-o. Muncitorii o consideră o bijuterie și se mândresc cu ea. Am relatat despre aceasta lui Gheorghiu-Dej, care mi-a spus să informez și Biroul Politic, lucru pe care l-am făcut [...] Hrușciov a criticat, în reuniuni ale CAER, seria mică a tractoarelor sau autocamioanelor românești, cumpărarea de către români a unor licențe occidentale, cum ar fi cele pentru locomotivele Diesel electrice, sau unele uzine chimice (urmare a vizitei făcute de el în România, în 1962) (subl.n.)”.* Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită. Memorii*, vol. I, ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 185-186; 224.

Pentru detalii privind vizita efectuată de Nikita Hrușciov în România, în perioada 18 – 25 iunie 1962, vezi Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 138; *Convorbiri neterminate. Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea*, Editura POLIROM Iași, 2001, p. 95-96; Dan Cătănuș, *Divergențele româno-sovietice din C.A.E.R., II*, în „Arhivele Totalitarismului”, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, anul XIII, nr. 3-4 (48-49)/2005, p. 84 – 87.

Ritmul producției de locomotive moderne a crescut an de an ca urmare a implicării directe, în proiectul respectiv, a uzinelor constructoare de mașini de la Reșița. De exemplu, în anul 1964 au fost asamblate la Craiova 85 de locomotive Diesel-electrice sub licență „Sulzer Frères”. *Căile Ferate Române. O istorie în date și imagini – 125 de ani de la inaugurarea liniei București Filaret-Giurgiu* (în continuare: *Căile Ferate Române*), Societatea Națională a Căilor Ferate Române, Centrul de Perfecționare, Documentare și Editură, București, 1994, p. 52; *Dicționar enciclopedic român*, vol. III, Academia Republicii Populare Române, Editura Politică, București, 1965, p. 149; *ibidem*, vol. IV, Academia Republicii Socialiste România, Editura Politică, București, 1966, p. 116; Petre Opriș, *Regimul lui Gheorghiu-Dej și legăturile economice cu Occidentul. Licență helvetă pentru locomotive produse în R.P.R.*, în „Dosarele Istoriei”, anul XI, nr. 1 (113)/2006, p. 33-38.

¹⁵ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 19/1959, f. 57.

¹⁶ *Ibidem*, f. 1-2; 60. Propunerea respectivă a fost aprobată în cadrul ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. care s-a desfășurat în ziua de 18 mai 1959.

lemnului.¹⁷ Astfel, până în mai 1959 au fost semnate contracte pentru importul din R.F.G. a unei fabrici de placaj, a unor instalații pentru obținerea de plăci aglomerate triplu stratificate și a unei instalații de metanol. Din Franța urma să sosească o fabrică de zahăr în valoare de 36925000 ruble (9231250 dolari), o instalație Rexforming fusese contractată în R.F.G., Franța și Italia, iar instalații de lămpi fluorescente și un cuptor de tras țevi urmau să sosească din Olanda (3068000 ruble, echivalentul a 767000 dolari).¹⁸ Valoarea totală a importurilor planificate în mai 1959 de Gheorghe Gaston Marin, președintele Comitetului de Stat al Planificării, era de 145,742 milioane dolari.¹⁹

În același timp, autoritățile române au preconizat o dezvoltare a relațiilor economice și cu țările socialiste. În acest sens au fost încheiate atât acorduri comerciale anuale, cât și Acorduri de lungă durată cu o serie de state – în primul rând cu cele membre ale C.A.E.R. – pentru realizarea de schimburi de mărfuri în perioada 1961-1965 și, ulterior, în anii 1966-1970. La mijlocul deceniului respectiv se preconiza ca România să treacă de la un deficit comercial cincinal în valoare de 118,8 milioane ruble (în relațiile sale cu statele socialiste) la un excedent de 73,7 milioane ruble, la sfârșitul perioadei 1966-1970. În opinia autorităților de la București, acest obiectiv putea fi atins prin creșterea cu 10% a ponderii exporturilor de mașini și utilaje de serie, instalații complete și tehnică militară – reducându-se în același timp cu 2% importurile similare – și creșterea cu 7% a ponderii exportului de mărfuri industriale de larg consum în totalul exporturilor românești. De asemenea, s-a preconizat scăderea masivă a exporturilor de materii prime, combustibili²⁰, metale, materiale de construcții și produse chimice (cu

---

¹⁷ Cf. Dan Cătănuș, *Relațiile externe ale României și influența factorului sovietic asupra acestora în primele două decenii postbelice*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, serie nouă, volumul I, Editura Mica Valahie, București, 2002, p. 201-236; Petre Opreș, *Nicolae Ceaușescu și „Neue Ostpolitik”*. *Problema reunificării familiilor minorității germane din România (iunie 1973)*, în *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, coord. Vasile Ciobanu, Sorin Radu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2006, p. 245-282.

¹⁸ Totodată, autoritățile de la București doreau să dezvolte producția de anvelope (15,25 milioane dolari) și să achiziționeze imediat din Occident o fabrică de elemente electronice și semiconductori (în valoare totală de 7 milioane dolari, din Franța), o instalație de cracare catalitică (7,5 milioane dolari), o fabrică de cauciuc butil (8,75 milioane dolari), o fabrică de cauciuc izoprenic (16,5 milioane dolari), o fabrică de alcoolii oxo (9 milioane dolari), o instalație pentru obținerea de poliolefine și glicoli, inclusiv pentru realizarea pirolizei în vederea obținerii etilenei (22,5 milioane dolari), o fabrică de negru de fum (3 milioane dolari), o instalație pentru obținerea anhidridei ftalice din ortoxilen (750000 dolari), o instalație pentru obținerea de rășini poliesterice armate (1,8 milioane dolari), o instalație pentru obținerea de polistiren (2 milioane dolari), o fabrică de celuloză și hârtie pentru saci din rășini (din Marea Britanie, în valoare totală de 15,542 milioane dolari), o fabrică de semiceluloză și hârtie obținute din paie (8,925 milioane dolari), o instalație pentru fabricarea celulozei pentru cord super din rășini (6,5 milioane dolari), o fabrică de rețea cord (10 milioane dolari) și fabrici de furaje concentrate (375000 dolari). A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 19/1959, f. 57; 59-60.

¹⁹ Sumele respective urmau să fie achitate astfel: în anul 1959 – 25,120 milioane dolari; în anul 1960 – 24,690 milioane dolari; în anul 1961 – 19,685 milioane dolari; în anul 1962 – 21,036 milioane dolari; în anul 1963 – 17,659 milioane dolari; în anul 1964 – 17,272 milioane dolari; în anul 1965 – 16,785 milioane dolari; după 1965 – 3,495 milioane dolari. Ibidem, f. 60.

²⁰ Dacă, în perioada 1961-1965, autoritățile române au exportat în URSS 9,3 milioane tone de produse petroliere, în anii 1966-1970 exporturile respective au fost reduse cu aproximativ 60%, ajungând la 3,7 milioane tone. Vasile V. Ghișă, Ștefan Răgălie, Ion Stoian, *Relații economice româno-ruse – experiențe și oportunități*, Institutul Național de Cercetări Economice, Editura Expert, București, 2005, p. 36.

În conformitate cu Acordul comercial de lungă durată încheiat între cele două țări, România a exportat în URSS, în perioada 1961-1965, mașini și utilaje de serie, instalații complete și tehnică militară în valoare de 297 milioane ruble, materii prime, combustibili, metale, materiale de construcții și produse chimice în valoare de 1069 milioane ruble, precum și produse alimentare în valoare de 160 milioane ruble (17%, 60%, respectiv 9% din totalul mărfurilor românești exportate în URSS). Concomitent, autoritățile române au importat din Uniunea Sovietică mașini și utilaje în valoare de 656 milioane ruble, materii prime, metale, combustibili și produse chimice în valoare de 1058 milioane ruble, precum și produse alimentare și băuturi în valoare de 6 milioane ruble (37%, 60, respectiv 0,3% din totalul importurilor provenite din URSS).

14% din totalul exporturilor românești) și creșterea relativ constantă a importurilor, la toate categoriile de mărfuri²¹, fără a se înregistra depășiri mai mari de 2% ale cotelor procentuale din volumul total al importurilor realizate în perioada 1961-1965.²²

În anul 1962, în conformitate cu „Principiile fundamentale ale diviziunii internaționale socialiste a muncii”, discutate și adoptate la Consfătuirea reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești ale țărilor membre ale C.A.E.R. (iunie 1962)²³, liderii statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia au considerat necesar

---

În ceea ce privește capitolul mărfuri industriale de larg consum (încălțăminte, confecții, tricotaje, mobilă ș.a.), situația se prezenta astfel: importuri din URSS în valoare de 50 milioane ruble (1961-1964) și o estimare de 70 milioane ruble (1966-1970); exporturi românești în URSS în valoare de 244 milioane ruble (1961-1965) și o estimare de 449 milioane ruble (1966-1970). Ponderea exporturilor de mărfuri românești de la acest capitol urma să crească, în perioada 1966-1970, față de 1961-1965, cu 11% din volumul total al exporturilor efectuate de România în URSS (de la 13% la 24%). A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 119/1964, f. 61.

²¹ De exemplu, în anii 1966-1970, URSS a livrat României 8,7 milioane tone minereu de fier, cu 4,95 milioane tone mai mult decât în perioada 1961-1965. Vasile V. Ghișă, Ștefan Răgălie, Ion Stoian, *op.cit.*, p. 36.

²² A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 119/1964, f. 53. În conformitate cu prevederile Acordurilor de lungă durată încheiate, structura generală a schimburilor de mărfuri realizate de România cu statele socialiste în perioada 1961-1965 a fost următoarea:

- mașini și utilaje de serie, instalații complete și tehnică militară: importuri în valoare de 1226,3 mil. ruble (41% din totalul importurilor de mărfuri provenite din statele socialiste); exporturi în valoare de 683,3 mil. ruble (24% din totalul mărfurilor exportate în țările socialiste); deficitul comercial înregistrat la acest capitol a fost în valoare de 543,0 mil. ruble;

- materii prime minerale, vegetale și animale, combustibili, metale, materiale de construcții, produse chimice, materii prime alimentare: importuri în valoare de 1480,3 mil. ruble (49% din totalul importurilor); exporturi în valoare de 1583,1 mil. ruble (55% din totalul exporturilor); excedentul comercial înregistrat la acest capitol a fost în valoare de 102,8 mil. ruble;

- produse alimentare industrializate, fructe și legume proaspete, băuturi: importuri în valoare de 63,6 mil. ruble (2% din totalul importurilor); exporturi în valoare de 321,8 mil. ruble (11% din totalul exporturilor); excedentul comercial înregistrat la acest capitol a fost în valoare de 258,2 mil. ruble;

- mărfuri industriale de larg consum: importuri în valoare de 226,3 mil. ruble (8% din totalul importurilor); exporturi în valoare de 289,5 mil. ruble (10% din totalul exporturilor); excedentul comercial înregistrat la acest capitol a fost în valoare de 63,2 mil. ruble;

- importuri totale – 2996,5 mil. ruble; exporturi totale – 2877,7 mil. ruble; deficit comercial – 118,8 mil. ruble.

În conformitate cu prevederile Acordurilor de lungă durată încheiate, structura generală a schimburilor de mărfuri preconizate a se realiza de România cu statele socialiste în perioada 1966-1970 a fost următoarea:

- mașini și utilaje de serie, instalații complete și tehnică militară: importuri în valoare de 1365,9 mil. ruble (39% din totalul importurilor de mărfuri provenite din statele socialiste); exporturi în valoare de 1192,4 mil. ruble (34% din totalul mărfurilor exportate în țările socialiste); deficitul comercial preconizat la acest capitol a fost în valoare de 173,5 mil. ruble;

- materii prime minerale, vegetale și animale, combustibili, metale, materiale de construcții, produse chimice, materii prime alimentare: importuri în valoare de 1725,9 mil. ruble (49% din totalul importurilor); exporturi în valoare de 1457,6 mil. ruble (41% din totalul exporturilor); deficitul comercial preconizat la acest capitol a fost în valoare de 268,3 mil. ruble;

- produse alimentare industrializate, fructe și legume proaspete, băuturi: importuri în valoare de 92,9 mil. ruble (3% din totalul importurilor); exporturi în valoare de 270,0 mil. ruble (8% din totalul exporturilor); excedentul comercial preconizat la acest capitol a fost în valoare de 178,1 mil. ruble;

- mărfuri industriale de larg consum: importuri în valoare de 321,7 mil. ruble (9% din totalul importurilor); exporturi în valoare de 565,8 mil. ruble (17% din totalul exporturilor); excedentul comercial preconizat la acest capitol a fost în valoare de 244,1 mil. ruble;

- preconizări: importuri totale – 3506,8 milioane ruble; exporturi totale – 3580,5 milioane ruble; excedent comercial – 73,7 milioane ruble.

²³ Cf. Liviu Țăranu, *România în C.A.E.R. (1954-1964)*, în „Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași” (serie nouă), Istorie, Tomul XLIV-XLV, 1998-1999, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 161-187; Mihai Retegan, *Război politic în blocul comunist. Relații româno-sovietice în anii șaiszeci. Documente*, RAO International Publishing Company, București, 2002; Liviu Țăranu, *România și proiectele de întreprinderi comune din cadrul CAER (1963)*, în *Analele Sighet 9. Anii 1961-1972: țările Europei de Est, între speranțele reformei și realitatea stagnării*, Fundația Academia Civică, București, 2001, p. 133-145; Mihai Retegan, *Integrare sau independență. CAER și România la începutul anilor '60*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 5-6 (73-74)/2002, p. 22-26; Liviu Țăranu, *Reorientări în industria petrolieră românească la nivelul anilor '60*, în *Festung Ploiești*, vol. I, coord. Gavriil Preda, Ilie Manole, Eugen Stănescu, Editura PRINTEURO, Ploiești, 2003, p. 363-372; idem, *Relații economice româno – est-germane în vremea lui Gheorghiu-Dej*, în *Clipe de viață: Horst Kossack*, coord. Dr. Ilie Manole, Editura PRINTEURO, Ploiești, 2005, p. 605-611; idem, *Relații economice româno-maghiare în timpul lui Gheorghiu-Dej*, în *Pietre de hotar*, vol. 5, coord. Constantin Moșincat, Dan Poinar, Editura TIPO MC, Oradea, 2005, p. 366-379.

să stabilească și anumite principii de cooperare pentru dezvoltarea specializării și cooperării internaționale în producția de tehnică militară.²⁴ Acestea au fost supuse dezbaterii în cadrul Comisiei C.A.E.R. pentru industria de apărare și aprobate în anul 1963 de toate statele membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia care aveau reprezentanți permanenți în comisie.

Principiile respective au fost reanalizate în perioada iunie-noiembrie 1966, la solicitarea reprezentanților R.D.G., R.P. Polone și R.P. Ungare, și discutate în cadrul ședinței a XIV-a, ordinară, a Comisiei permanente C.A.E.R. pentru industria de apărare (noiembrie 1966). Cu acel prilej, delegația română participantă la reuniune a susținut faptul că „principiile actuale de specializare adoptate de către Comisie în anul 1963 și aprobate de guvernele țărilor membre ale Comisiei sunt pe deplin corespunzătoare scopului pentru care au fost elaborate”²⁵. Generalul-locotenent Constantin Șandru menționa, într-un raport întocmit la 18 noiembrie 1966, faptul că poziția României era în concordanță cu opinia exprimată de reprezentanții Bulgariei, care considerau că „actualele principii sunt corespunzătoare”²⁶. Totodată, conducătorul delegației române în Comisia permanentă C.A.E.R. pentru industria de apărare a precizat că „delegația sovietică nu și-a făcut cunoscut punctul său de vedere în această problemă”²⁷ până la data începerii reuniunii.

În altă ordine de idei, în cursul aceleiași ședințe a XIV-a a Comisiei permanente C.A.E.R. pentru industria de apărare, generalul-locotenent Constantin Șandru a solicitat din nou sprijinul părții sovietice pentru punerea la dispoziție a documentației necesare fabricării grenadei PG-9 (pentru tunurile fără recul) și a loviturii reactive BM-21 (pentru complexele de aruncătoare de proiectile reactive montate pe șasiul autocamioanelor ZIS-151).²⁸ Ambele tipuri de muniție au fost ulterior realizate în serie mare atât în România, cât și în alte state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia.

După ce a devenit prim-secretar al C.C. al P.M.R. (în martie 1965) și, apoi, secretar general al partidului, Nicolae Ceaușescu a continuat linia politică generală impusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej și a încercat să aducă anumite îmbunătățiri în economia românească. Acestea au fost prezentate pentru prima dată în cadrul ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. desfășurate în ziua de 22 aprilie 1965.²⁹ Cu acel prilej,

---

²⁴ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 152/1966, f. 8; 10; 16. În preambulul documentului încheiat în anul 1963 și intitulat „Principiile specializării și cooperării internaționale în producția de tehnică militară în țările membre ale Comisiei permanente C.A.E.R. pentru industria de apărare” s-a precizat: „Prezentele principii ale specializării internaționale și cooperării producției de tehnică militară în țările membre ale Comisiei permanente C.A.E.R. pentru industria de apărare au fost elaborate în conformitate cu «Principiile fundamentale ale diviziunii internaționale socialiste a muncii», adoptate la Consfătuirea reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești ale țărilor membre ale C.A.E.R. (iunie 1962) și sunt menite să contribuie la asigurarea la timp a armatelor țărilor [Organizației] Tratatului de la Varșovia cu tehnică militară”.

²⁵ *Ibidem*, f. 2; 9. Punctul de vedere al delegației române a fost aprobat în cadrul ședinței Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., desfășurată în ziua de 25 noiembrie 1966. La reuniunea respectivă au participat: Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnăraș, Paul Niculescu-Mizil, Ilie Verdeț. Totodată, au fost invitați să participe la ședință Maxim Berghianu, președintele Comitetului de Stat al Planificării, și generalii Ion Gheorghe, prim-adjunct al ministrului Forțelor Armate și șef al Marelui Stat Major, și Constantin Șandru.

²⁶ *Ibidem*, f. 9.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, f. 14. România solicitase documentația respectivă încă din anul 1965.

²⁹ După o lună de zile de la decesul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, membrii Biroului Politic al C.C. al P.M.R. s-au întrunit într-o ședință pentru a aproba proiectul capitolului „Fondul de acumulare și investițiile” din cadrul planului de dezvoltare a economiei naționale pe perioada 1966-1970. În cursul discuțiilor care au avut loc, Chivu Stoica a declarat: „În material în ce privește proporția dintre fondul de acumulare și fondul de consum este dată așa o situație: În planul pe anii 1951-1955 a

Gheorghe Gaston Marin, președintele Comitetului de Stat al Planificării, a precizat: „Prin dezvoltarea complexului economic de la noi din ultimii 10 ani, noi depindem în materie de producție de importuri esențiale. Siderurgia, ca să poată funcționa cum trebuie, are nevoie de importuri de 2 miliarde [de] dolari; cu toate că producem oțel și prevedem să producem și mai mult, importurile de oțel cresc [...] În afară de oțeluri și materie primă, importăm subansambluri și materiale de producție de peste 2 miliarde lei valută, datorită unor ansambluri, subansambluri speciale legate de licențe și toate acestea numai pe [valută] Vest. Importăm utilaje și materiale de 2 miliarde lei valută și dăm sarcina ca să producem mărfuri pentru export tot în valoare de 2 miliarde valută.

În afară de toate acestea, noi importăm linii complexe pe [valută] Vest³⁰, importăm materie primă pentru industria ușoară. Balanța de plăți are niște premize

---

fost prevăzut la acumulări 20,4 [%], iar la fondul de consum a fost 79,6 [%]; în anii 1956-1960 fondul de acumulare a avut 17,1 [%], iar fondul de consum 82,9, în anii 1961-1965 fondul de acumulare a fost de 25,0 [%], iar la fondul de consum a fost 75,0[%], în anii 1966-1970 la fondul de acumulare se prevede 28,5 [%], iar la fondul de consum 71,5 [%]. Legat de acest lucru pun o întrebare[:] – Oare nu este prea întinsă coarda [?] Se spune aici că nivelul salariilor crește cu 20% în cinci ani, aceasta este o preocupare dacă nu este prea întins?”.

Primul care a răspuns la întrebările formulate de Chivu Stoica a fost Alexandru Bârlădeanu, care a declarat: „Noi am studiat bine problemele și în material se vede că proporția dintre fondul de acumulare și fondul de consum este foarte strânsă, volumul fondului de acumulare este extrem de mare. Cu toate acestea am pus aceste cifre reținând rezerva de 12 miliarde [de lei] spre sfârșitul cincinalului și pe baza aceasta am putut stabili un echilibru, însă trebuie să vă spun părerea noastră că este suficientă nu o izbitură, ci o lovitură mai puternică ca acest lucru să fie răsturnat.

Mai intervine și un alt element, care a apărut în ultimul moment. Noi am socotit toate utilajele din import la prețul de 3,30 lei valută, acesta era cursul de revenire la leu în anul 1963. După calculele din ultimul timp, acest curs va fi mult mai mare și atunci utilajele (corect: prețurile la utilaje – n.n.) vor trebui recalulate, ceea ce poate aduce o sporire financiară care să schimbe proporția fondului de acumulare.

De aceea, părerea noastră este ca, menținând cifrele așa cum sunt, să fie dată sarcina să examinăm pe varianta în care, având 280 miliarde [lei] ca proporție de acumulare, să căutăm să reducem volumul de investiții și să facem o rezervă mai mare decât 12 miliarde [lei], astfel ca la începutul anului 1968, în funcție de cum va merge planul și în special agricultura, să vedem ce facem din această rezervă în anii 1969 – 1970, pentru a da [fonduri suplimentare] la investiții [...] Noi avem destul de mult, vreo 10 miliarde lei investiții pe care le facem în acest cincinal, dar care vor deveni eficiente în cincinalul viitor. Avem investiții pentru hidrocentrala de la Porțile de Fier, pentru Portul Constanța, pentru Combinatul de la Galați, de asemenea mai avem și unele combinate chimice care se construiesc (de exemplu, cel de lângă Craiova – n.n.), deci cheltuim în acest cincinal sume mari, dar tot în el nu căpătăm nimic. Din această sumă se pot reține ceva și se pot revizui pe unele sectoare volumul investițiilor, ca să ducem o politică prudentă în ce privește proporția dintre fondul de acumulare și fondul de consum, mai ales că este și pericolul ca balanța de plăți externe, balanța de plăți externe troznește. Noi căutăm să o echilibrăm, dar nu poate fi echilibrată fără eforturi”. *Ibidem*, dosar 58/1965, f. 12; 18-19.

³⁰ În ciuda tuturor vicisitudinilor Războiului Rece, colaborarea dintre reprezentanții Băncii de Stat a R. P. Române și cei ai Băncii Reglementelor Internaționale de la Basel (Banque des Reglements Internationaux) a fost menținută după anul 1945. De exemplu, Banca de Stat a României a fost autorizată, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 13 din 15 ianuarie 1965, să vândă în străinătate, din rezerva sa, 32 de tone de aur (20 de tone în lingouri și 12 tone în monede) și 15 tone de argint. Se estima faptul că statul român putea obține pe cantitățile respective aproximativ 40 de milioane de dolari SUA (circa 240 milioane lei valută), sumă cu care urmau să fie achitate două instalații achiziționate din SUA.

În cursul anului 1965, conducerea Băncii de Stat a României a vândut pe piața internațională, prin intermediul a două bănci din Elveția – Banque des Reglements Internationaux (din Basel) și Union de Banques Suisses (din Zürich) – 10 tone de aur și 15 tone de argint, obținând suma de 11,95 milioane dolari (circa 71,7 milioane lei valută). Totodată, au fost transportate în Elveția 22 de tone de aur (10 tone în lingouri și 12 tone în monede), cu scopul de a fi vândute, și a fost realizat un aranjament special cu Banque des Reglements Internationaux, pentru înlocuirea întregii cantități de aur în monede (1784000 bucăți) cu o cantitate egală de aur în lingouri. Prima pe care a obținut-o Banca de Stat a României din vânzarea treptată, de către elvețieni, a 758488 monede a fost valorificată de autoritățile de la București (2,05 milioane dolari sau 12,3 milioane lei valută).

La finalul operațiunilor respective, Banca de Stat a României avea 3 tone de aur (în lingouri) depozitate la Union de Banques Suisses, cu care statul român a gajat pentru obținerea unui credit financiar în valoare de 3,48 milioane dolari (circa 20,9 milioane lei valută), precum și 19 tone de aur (în lingouri) într-un depozit liber, la Banque des Reglements Internationaux.

Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1803 din 18 decembrie 1965, Banca de Stat a României a fost autorizată să valorifice toate cantitățile de aur menționate anterior și, în plus, 12 tone de aur și 107 tone de argint din tezaurul său aflat la București.

foarte grele, care, dacă nu se realizează, prejudiciază atât realizarea planului de investiții, cât și realizarea venitului național.

Iată că, chiar în chimie, pe care o dezvoltăm per sol, totuși suntem deficitari în economie. Totul este pe [valută] Vest: importurile de utilaje pentru chimie, importurile de materie primă, materiale pentru chimie. Socotelile în chimie numai în anii 1969 – 1970 se vor echilibra. Ea, care acum este consumatoare de devize, se va echilibra spre sfârșitul cincinalului. În viitor se va întâmpla și faptul că petrolul [românesc] va dispărea de la export, ajungem la situația de a importa 2300000 de tone țiței, în afară de țiței mai dispărea și lemnul, care era o resursă de valută. În același timp, crește rolul construcției de mașini, care va ajunge să dea 25-26% din totalul exportului țării noastre”³¹.

În cursul discuțiilor care au avut loc după prezentarea proiectului respectiv, Nicolae Ceaușescu și-a exprimat acordul în legătură cu opiniile exprimate de Gheorghe Gaston Marin³² și cu propunerea lui Alexandru Bârlădeanu – de a anunța în cadrul lucrărilor Congresului al IX-lea al P.C.R. (august 1965) „un ritm de creștere a producției de 11,5%, însă planul pe care îl dăm ministerelor nu poate fi sub 12%”³³. La rândul său, Ion Gheorghe Maurer, președinte al Consiliului de Miniștri, a declarat: „Sunt de acord că noi trebuie să privim cu foarte mult realism posibilitățile noastre de dezvoltare. Nu vreau să spun că în stabilirea intensității dezvoltării industriei noastre am făcut prea mult loc dorințelor, dar *mi se pare mult mai potrivit să ne orientăm către o scădere atât a ritmului de creștere a producției, cât și al investițiilor*. Nu știu dacă o să fie 250-260 miliarde [lei], poate că e bine ca acest lucru să rezulte din calcule, însă *sunt câteva ramuri față de care noi trebuie să avem o mare atenție și am impresia că aceste ramuri sunt, în afară de produsele pentru export, unde trebuie să fim foarte atenți și trebuie să creăm capacități de a exporta, sunt agricultura și transporturile*. Agricultura e numărul unu, iar față de transporturi trebuie să avem mare grijă pentru că *dacă în*

Până la sfârșitul lunii ianuarie 1966, autoritățile române au utilizat doar 11,316 milioane dolari (67,9 milioane lei valută) pentru achitarea unor avansuri și a altor obligații ce reveneau din contractele privind importurile de instalații. În conturile de depozit au rămas 6,16 milioane dolari (37 milioane lei valută), banii respectivi provenind din suma obținută în anul 1965 după vânzarea a 13 tone de aur și 15 tone de argint, precum și din prima acordată pentru 758488 monede tranzacționate de elvețieni, conform aranjamentului special realizat cu Banca de Stat a României. Totodată, la Banque des Reglements Internationaux au rămas pentru a fi valorificate 1025512 monede de aur, România având drepturi doar asupra primei de cumpărare a monedelor.

Conform Planului de comerț exterior și al balanței de plăți externe pe anii 1966-1970, Banca de Stat a României a preconizat valorificarea următoarelor cantități de aur și argint (aproximative) din rezervele sale, în perioada 1966-1970: 13,6 tone de aur și 119 tone de argint (1966); 7,9 tone de aur și 61 tone de argint (1967); 7,5 tone de aur și 61,5 tone de argint (1968). *Ibidem*, dosar 21/1966, f. 2-3; 339-341; Petre Opreș, *Pretențiile României Socialiste față de fosta Comisie Europeană a Dunării (iunie 1973)*, în „Dosarele Istoriei”, anul XI, nr. 6 (118)/2006, p. 33-34.

³¹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 58/1965, f. 20-21.

³² „Eu am vorbit și cu [Gheorghe] Gaston [Marin], mi se pare că suma prevăzută la investiții [pentru cincinalul 1966 – 1970] constituie un efort foarte mare, acest lucru va fi pus și în fața Congresului și în Directive[le Congresului] – a declarat Nicolae Ceaușescu la reuniunea din 22 aprilie 1965. M-am gândit să ne limităm [investițiile] la 250–260 miliarde [lei], lucru care ar corespunde, însă trebuie să vedem și problema producției [...] Urmează ca pentru calculul nostru să rămână aceasta ca efort maxim, iar pe parcurs vom vedea, în 1966–1968, care va fi situația. Avem posibilități, să vedem, dar să nu ne propunem efortul acesta, care e, în orice caz, fără o rezervă. Se poate întâmpla să fie o dereglare fie în agricultură, o secetă, fie în alt domeniu și nu vom putea merge mai departe. De aceea cred că trebuie să ne gândim să mergem în jur de 250–260 miliarde [lei]. Propun să nu punem o cifră fixă în Directive[le Congresului], iar în legătură cu producția nu este neapărat nevoie să punem o cifră care să nu corespundă posibilităților noastre”. *Ibidem*, f. 22.

³³ Alexandru Bârlădeanu a motivat propunerea sa, declarând: „Acesta (planul repartizat ministerelor – n.n.) trebuie să fie 12%, pentru că dacă planul real pe care îl vom pune ca sarcină îl vom schimba [în anii următori], venitul național va fi altul și nu vom putea realiza 260 miliarde, totul coboară în jos, și balanța de plăți externe, totul se dezechilibrează. Deci ca sarcină publică poate fi 11,5%, dar ca sarcină de plan în ministere nu poate fi sub 12%. Aceasta înseamnă că investițiile trebuie reorientate sub semnul eficienței, ca să nu scadă venitul național”. *Ibidem*, f. 23.

agricultură nu reușim să facem un efort care să asigure o creștere în sensul în care am prevăzut, această [ramură a economiei] va crea mari dificultăți în toată dezvoltarea economiei noastre naționale.

A doua problemă este cea legată de transporturi. Datorită faptului că ne găsim în fața unui sector al economiei care are multe lucruri vechi, multe rămășițe, și o *înăbușire a transporturilor poate să însemneze la fel, ca și nerealizarea unei anumite îmbunătățiri în agricultură, consecințe colosal de grele pentru economie* (subl.n.)”³⁴.

Direcțiile de dezvoltare economică indicate de președintele Consiliului de Miniștri drept prioritare pentru România se regăsesc în proiectul capitolului „Fondul de acumulare și investițiile”, din cadrul planului de dezvoltare a economiei naționale pe perioada 1966-1970, întocmit în formă finală la 19 aprilie 1965, după ce a fost dezbătut în Consiliul Economic. De exemplu, pentru perioada 1966-1970 a fost prevăzută dotarea Căilor Ferate Române cu 630 de locomotive Diesel-electrice, 1100 vagoane de călători și 23250 vagoane de marfă cu patru osii, precum și electrificarea a 430 km de linie de cale ferată.³⁵ De asemenea, a fost aprobată dezvoltarea Uzinei „Electroputere” din Craiova³⁶, pentru a se asigura producerea de motoare electrice (3000 de bucăți pe an), aparataj de înaltă tensiune³⁷, precum și pentru realizarea a 360 de locomotive Diesel-electrice tip 060 DA și a 89 de locomotive electrice tip CoCo, seria 060-EA (de 5100 kW).³⁸ La sfârșitul anului 1969, ritmul anual de fabricație de la Uzina „Electroputere” trebuia să atingă nivelul maxim de 150 de locomotive Diesel-electrice și electrice.³⁹

În același timp, autoritățile de la București au preconizat dezvoltarea Uzinei de Construcții de Mașini de la Reșița⁴⁰, a Uzinei „23 August” din București⁴¹, precum și a

³⁴ *Ibidem*, f. 24.

³⁵ În „Proiectul planului de dezvoltare a economiei naționale în perioada 1966 – 1970. Fondul de acumulare și investițiile” s-a precizat: „În scopul creșterii capacității de transport și a reducerii cheltuielilor de exploatare se prevede dotarea cu 630 locomotive Diesel și electrificarea a 430 km linii [și] se va ajunge ca în 1970 cca. 70% din totalul traficului să se efectueze cu tracțiune Diesel și 9% cu tracțiune electrică, ponderea tracțiunii cu aburi scăzând de la 60% în 1965 la 21% în 1970. Prin această acțiune se va realiza pe întreaga perioadă 1966 – 1970 o economie de aproape 5 mil[ioane] tone combustibil convențional. Pentru o bună utilizare a puterii de remorcare a locomotivelor Diesel și electrice prin mărirea tonajului trenurilor, parcul de vagoane se va înzestra cu 23250 vagoane de marfă/4 osii de mare capacitate și 1100 vagoane [de] călători/4 osii cu un confort sporit. Ponderea vagoanelor de marfă de mare capacitate în parcul total va crește de la 16% în 1965 la 43% în 1970 (subl.n.)”. *Ibidem*, f. 79.

În cadrul „Listei principalelor titluri și acțiuni pe perioada 1966 – 1970”, anexată la proiectul menționat anterior, s-a propus, printre altele, electrificarea liniei duble de cale ferată dintre București și Brașov, pe o porțiune de 140 km, până în anul 1968 (pentru acel proiect s-a preconizat cheltuirea a 605 milioane lei, din care 230 de milioane în perioada 1966 – 1970) și a liniei de cale ferată Craiova – Caransebeș – Călnic, pe o porțiune de 265 km, până în anul 1970 (o investiție de 420 milioane lei). De asemenea, în aprilie 1965 a fost prevăzută o investiție de 150 milioane lei – din care 110 milioane lei se cheltuiau în perioada 1967–1970 – în scopul construirii și punerii în funcțiune a unei secții noi pentru reparat locomotive Diesel-electrice. În cadrul acelei secții urmau să se realizeze anual reparații capitale la 110 locomotive. *Ibidem*, f. 118; 143-144.

³⁶ Investiția totală se cifra la 950 milioane lei, din care 450 milioane lei pentru perioada 1966-1970. *Ibidem*, f. 116.

³⁷ În anul 1966 urmau să se realizeze la Craiova 5500 tone de aparataj de înaltă tensiune, iar cantitatea respectivă creștea în perioada 1966-1970, pentru a atinge, în final, nivelul de 15000 tone pe an. *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, f. 144.

³⁹ În perioada 1960-1994 au fost realizate la Uzina „Electroputere” din Craiova peste 1400 de locomotive Diesel-electrice tip 060 DA și aproape 1000 de locomotive electrice tip CoCo, seria 060-EA. *Căile Ferate Române*, op.cit., p. 183-184.

⁴⁰ La Uzina de Construcții de Mașini de la Reșița urmau să fie fabricate anual 170 de motoare pentru locomotivele Diesel-electrice realizate la Craiova. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 58/1965, f. 119.

⁴¹ În cazul Uzinei „23 August”, investițiile preconizate au fost de 650 milioane lei – 440 milioane lei în perioada 1966-1970 și 210 milioane lei în perioada 1971-1975. Ritmul maxim de producție de la Uzina „23 August” a fost stabilit la 80 de locomotive Diesel-hidraulice (tip BB, seria 040-DHC, de 1250 CP) anual și 400 de motoare Diesel (de 350 și 700 CP). Până la sfârșitul anului 1970, la uzina respectivă trebuiau realizate 170 de locomotive de 1250 CP, 50 de locomotive de 700

fabricii de vagoane de la Arad.⁴² Ulterior, la Drobeta Turnu-Severin și Caracal au fost construite noi fabrici, pentru realizarea de vagoane de marfă, iar la Balș (în județul Olt) a fost dezvoltată Întreprinderea de Osii și Boghiuri.

Dezvoltarea în mod accelerat a industriei românești a cuprins și sectoarele sale militare. Astfel, începând din anul 1965, în România au fost inițiate cercetări în vederea stabilirii efectelor exploziilor nucleare în diferite medii de acțiune, s-a studiat modul de utilizare a fenomenului de termoluminescență în dozimetria radiațiilor și s-a trecut la fabricarea completului de protecție antichimică nr. 2 (model 1965), destinat militarilor care acționau mult timp în teren contaminat, celor care lucrau cu substanțe toxice de luptă, precum și personalului care efectua decontaminările radioactive, biologice și chimice. Concomitent, au fost concepute și realizate o serie de produse speciale esențiale pentru dotarea armatei române: pistoale-mitralieră, puști-mitralieră și mitraliere cal. 7,62 mm (modelele 1963, 1964, respectiv 1966), puști semiautomate cal. 7,62 mm (cu lunetă), mitraliere cal. 14,5 mm și 12,7 mm, aruncătoare de grenade reactive antitanc AG-7 și AG-9⁴³, indicatoare de radioactivitate AD-32⁴⁴, aparatură de vedere pe timp de noapte PGN-1 (de tip pasiv)⁴⁵, aparate pentru plantarea automată a semnelor de marcarea a câmpului infectat cu substanțe toxice de luptă și radiologice, cărbuni activi de tipul N-8, cartușe filtrante CF 3, autospeciale pentru degazare și transvazare A.D.T.-1, A.D.T.-2 M și A.D.T.-3 M (montate pe șasiul unui autocamion SR-114), aparate unificate de cercetare de radiație, detectoare de substanțe toxice de luptă (semiautomate), măști contra gazelor (modelele 1974 și 1985), röntgenometre de bord pentru cercetarea aeriană radiologică, bacteriologică și chimică, complete dozimetrice luminescente, casete dozimetrice, o soluție unică de degazare, detectoare de substanțe toxice de luptă (model 1979), avertizoare automate de substanțe toxice neuroparalitice ASTN-2⁴⁶ ș.a. Totodată, în cursul celei de-a 27-a ședințe a Comisiei

---

CP și 90 de locomotive de 450 CP (pentru cale ferată normală și îngustă), toate acestea fiind Diesel-hidraulice. *Ibidem*, f. 119; 144; *Căile Ferate Române*, op.cit., p. 187.

⁴² În proiectul capitolului „Fondul de acumulare și investițiile”, din cadrul planului de dezvoltare a economiei naționale pe perioada 1966-1970, s-a preconizat fabricarea a 23250 de vagoane de marfă cu patru osii și a 1150 vagoane de călători pe patru osii (inclusiv pentru poștă și bagaje) în perioada 1966-1970, investiția totală fiind de 7406 milioane lei (din care 5943 milioane pentru realizarea vagoanelor de marfă). A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 58/1965, f. 144.

⁴³ Primele mitraliere antiaeriene cal. 14,5 mm, precum și aruncătoarele de grenade antitanc AG-7 și AG-9 au fost produse în România după încheierea Protocolului nr. 19/1969 al Comisiei permanente CAER pentru industria de apărare, iar mitralierele antiaeriene cal. 12,7 mm (pentru dotarea tancurilor T-55, TR-580, TR-800 și P-125) au fost realizate pentru prima dată în uzinele românești după încheierea Protocolului nr. 26/1973 al aceleiași comisii. *Idem*, dosar 159/1973, f. 148.

⁴⁴ Începând din anii '50 au fost importate din URSS aparate dozimetrice (DP-1 B, DP-2, DP-5 A, DP-12, DP-21 B, DP-22 B) și autospeciale pentru degazarea terenului, armamentului, tehnicii de luptă și echipamentului. Autospecialele erau montate pe șasiul unor autocamioane ZIL, ZIS-150 sau GAZ-63 (ARS-12, ADT-12, ADA-750, ADM-48, ADAT-48, ADAC-3, AGV-3). Totodată, s-au cumpărat din URSS măști contra gazelor (model 1952), complete de protecție antichimică nr. 1 și 2, aparate de fumizare AF-450, grenade și lumânări fumigene, autospeciale DDA-53 și ADD-53 pentru tratarea medicală a personalului contaminat radioactiv și cu substanțe toxice de luptă. Nicolae Popescu, Mihail Grigorescu, *op.cit.*, p. 278; 323-325; 338.

⁴⁵ Aparatura de vedere pe timp de noapte PGN-1 a fost realizată în România după încheierea Protocolului nr. 5/1971 al grupeii temporare de lucru și a Protocoloalelor nr. 22/1971 și 23/1971 ale Comisiei permanente CAER pentru industria de apărare. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 159/1973, f. 148.

⁴⁶ Totodată, în anii 1970-1975 au fost concepute și puse în aplicare manuale și regulamente noi: „Substanțe toxice de luptă”, „Manual de protecție a trupelor împotriva armelor de nimicire în masă (volumele I, II și III)”, „Manual de întreținere a armei chimice în luptă și operație”, „C-12, Substanțe chimice de luptă”, „C-1, Regulamentul de luptă al trupelor chimice, partea I (echipaj, grupă, pluton)”, „C-1, Regulamentul de luptă al trupelor chimice, partea II (companie, batalion)”, „C-8, Instrucțiuni pentru cunoașterea și folosirea mijloacelor de protecție individuală”, „C-7, Instrucțiuni pentru cercetarea de radiație și chimică” și altele. Acestea au înlocuit lucrările realizate în România în anii '50 – „Memoratorul tactico-tehnic pentru apărarea antichimică” (1951), „Degazarea” (1952), „Instrucțiuni de cercetare chimică” (1953),

permanente CAER pentru industria de apărare (noiembrie 1973), reprezentanții României au solicitat celorlalți parteneri din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia să fie acordată statului român specializarea în fabricația de avioane de școală și antrenament⁴⁷, avioane utilitare cu o încărcătură utilă maximă de 4 tone, echipament pentru iluminarea pistelor de aerodrom, proiectile de aviație nedirijate, complexe antitanc cu proiectile reactive dirijate, mașini de luptă BM-21 pentru trageri cu proiectile reactive nedirijate 9 M 22 cal. 122 mm (montate pe șasiu de autocamion SR-114, apoi pe șasiu de DAC-665), aruncătoare de grenade reactive AG-9 montate pe afet, stații radio UUS (pentru tancuri T-55 și TAB-uri 71), aparatură de alarmare centralizată a unităților și marilor unități, aparatură de alarmare prin radio a personalului militar din garnizoane, nave maritime de demagnetizare a minelor și complete de mascare a tehnicii de luptă.⁴⁸

După Plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1968, industria românească de apărare s-a dezvoltat exponențial, aceasta fiind una dintre direcțiile principale de acțiune ale lui Nicolae Ceaușescu.⁴⁹ Pe de-o parte, ideea respectivă a avut în sine o componentă

„Întrebuințarea perdelelor de fum de către subunitățile de infanterie” (1953), „Instrucțiuni pentru protecția antichimică a trupelor” (1954), „Manualul de protecție antichimică (volumul I)” (1956) etc. Noile manuale și regulamente au fost utilizate atât de către militarii din subunitățile de cercetare chimică și de radiații, cât și de personalul din celelalte arme și categorii de forțe armate, în limitele de competență impuse de specialitatea pe care o dețineau. Nicolae Popescu, Mihail Grigorescu, *op.cit.*, p. 239-247; 292; 294-296.

⁴⁷ Uzina de Reparare a Avioanelor – Bacău a fost înființată la 17 aprilie 1953 cu scopul efectuării reviziilor generale la avioanele IAK-17 UTI, IAK-23 și MIG-15. În anii care au urmat, la uzina respectivă au fost reparate și aparate MIG-17, Il-28 (H-5) și Il-28 U (HJ-5). Odată cu introducerea în dotarea Forțelor Aeriene Române a primelor avioane de vânatoare supersonice, uzina din Bacău a fost dezvoltată în vederea efectuării de reparații curente și generale atât la aparatele MIG-19, MIG-21 (F-13, PF, U, PFM, R, M, MF, US, UM), MIG-23, L-29 „Delfin” și L-39 „Albatros”, cât și la motoarele R-11 F-300 (Produsul 37 F), R-13-300 (Produsul 95), M-701 C-500, VK-1 și WJ-5. Pentru detalii, vezi <http://www.aerostar.ro>.

⁴⁸ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 159/1973, f. 130; 150-151.

⁴⁹ Unul dintre obiectivele Plenarei C.C. al P.C.R. desfășurate la Sala Palatului din București, în perioada 22 – 25 aprilie 1968, a fost acela de a se afirma în mod public, în premieră, dorința lui Nicolae Ceaușescu de a intensifica fabricarea în România a unor categorii de armament și de tehnică de luptă pentru înzestrarea armatei române. Liderul P.C.R. considera că poporul român înregistrase până în acel moment succese în industrializarea țării și, în consecință, a propus adoptarea unei atitudini noi în relațiile de colaborare cu statele membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia care furnizau armatei române cea mai mare parte a armamentului și tehnicii de luptă.

În ziua imediat următoare încheierii Plenarei C.C. al P.C.R., Nicolae Ceaușescu a rostit o cuvântare la Adunarea activului de partid al municipiului București. Cu acel prilej, liderul partidului a declarat: „Plenara Comitetului Central al partidului a dezbătut timp de patru zile probleme de o mare însemnătate, care vor exercita o puternică influență pozitivă asupra dezvoltării societății noastre socialiste. Hotărârile plenarei au trezit un puternic ecou și au fost primite cu deosebită satisfacție de toți membrii de partid, de întregul popor. Aceste hotărâri demonstrează încă o dată principialitatea și consecvența cu care Comitetul Central al partidului înfăptuiește neabătut linia politică și Directivele trasate de Congresul al IX-lea pentru perfecționarea conducerii activității economico-sociale, dezvoltarea continuă a democrației de partid și a democrației socialiste în țara noastră [...] Plenara Comitetului Central, analizând starea pregătirii de luptă și politice a forțelor armate ale țării, a constatat cu deplină satisfacție că armata noastră se găsește la un bun nivel de instruire și că este oricând gata să-și îndeplinească cu cinste misiunea sacră încredințată de partid și guvern, ca apărătoare a pământului patriei, a cauzei păcii.

Statul nostru a făcut și face mari eforturi financiare și materiale pentru înzestrarea forțelor noastre armate cu tehnică modernă de luptă. Este de înțeles că, atâta vreme cât există imperialismul și, ca urmare, se menține pericolul de agresiune și război, inclusiv pericolul unui război mondial, este necesar să facem tot pentru a asigura întărirea continuă a forțelor noastre armate, a capacității lor de luptă pentru apărarea patriei. După cum ați putut afla, plenara Comitetului Central a hotărât să fie luate noi măsuri pentru a asigura forțelor noastre armate tehnica de luptă necesară și modernă. În acest sens, au fost stabilite măsuri pentru a produce la noi în țară o parte mai mare a mijloacelor de apărare, importând în special acea tehnică de luptă a cărei producție în țară nu se justifică economic sau nu se poate realiza la un nivel satisfăcător.

Urmărind cu consecvență să asigure armata noastră cu tot ce-i este necesar pentru a-și putea îndeplini în orice moment misiunea, Comitetul Central și-a exprimat și își exprimă încrederea deplină că militarii forțelor noastre armate vor depune eforturi neobosite spre a-și ridica în continuare nivelul pregătirii de luptă și politice, spre a învăța să folosească în orice condiții de luptă armamentul din dotare, a fi oricând gata să-și îndeplinească datoria față de patrie, față de cauza

pozitivă deoarece, în acel fel, liderul Partidului Comunist Român a încercat să reducă substanțial importurile românești de materiale militare din statele membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia. Pe de altă parte, în cadrul analizei nu trebuie să pierdem din vedere faptul că industria românească era încă insuficient dezvoltată pentru a susține fabricarea de armament, tehnică de luptă și alte produse speciale la un nivel competitiv pe plan mondial.⁵⁰ În opinia noastră, arsenalul armatei române a suferit în privința calității produselor livrate de uzinele românești, comparativ cu cele provenind din alte state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia (în special din URSS), și în mod evident acest lucru a generat cheltuieli suplimentare pentru întreținerea și repararea tehnicii și materialele achiziționate din țară, în vederea menținerii capacității operative a unităților române la cote optime.

Analizând modul cum a evoluat industria românească de apărare după înființarea Organizației Tratatului de la Varșovia, putem avansa ipoteza că România a economisit anumite fonduri valutare prin restrângerea importurilor sale militare, dar a cheltuit mult mai mult pentru dezvoltarea industriei de apărare, iar produsele speciale realizate în perioada 1955 – 1968 au fost de cele mai multe ori uzate moral.

---

socialismului (subl.n.)”. Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura Politică, București, 1969, p. 177; 183-184.

Dacă trecem cu vederea peste aspectul propagandistic al cuvântării, putem afirma că Nicolae Ceaușescu nu a adoptat în pripă o hotărâre extrem de importantă pentru România. Decizia respectivă a fost rezultatul unei analize desfășurate pe parcursul mai multor ani (1965-1967), după consultarea specialiștilor români și analizarea unor informații oferite în mod oficial de reprezentanții Iugoslaviei. De exemplu, la 25 martie 1965, generalul de armată Leontin Sălăjan s-a întâlnit la București cu generalul de armată Ivan Gosnjak – secretar de Stat pentru Apărarea Națională a Republicii Socialiste Federative Iugoslavia și membru al delegației iugoslave care a participat la funeraliile lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Cu acel prilej, ministrul român al Forțelor Armate a dorit să afle cum se realiza înzestrarea armatei iugoslave. Partenerul său de discuție a răspuns la întrebarea respectivă, declarând, printre altele, faptul că „în prezent industria iugoslavă produce tehnică militară necesară, cu excepția tancurilor, avioanelor și rachetelor pe care le importă din URSS, deoarece organizarea unei producții proprii a acestora ar necesita cheltuieli foarte mari”. Totodată, generalul iugoslav „a subliniat că tehnica pe care o primesc din URSS, o plătesc în cliring și că nu i-a solicitat credite [Moscovei] deoarece nu vor să depindă de sovietici”. De asemenea, Ivan Gosnjak a declarat că „pentru cunoașterea și achiziționarea de tehnică militară, pe baza unor înțelegeri, au efectuat schimburi de delegații de specialiști militari cu Ministerele Apărării ale R.S. Cehoslovace și R.P. Polone și că asemenea schimburi de delegații ar fi utile și cu Ministerul Forțelor Armate ale Republicii Populare Române”.

Generalul de armată Leontin Sălăjan a fost de acord cu propunerea exprimată de secretarul de stat iugoslav și i-a spus că „este bine ca anumite categorii de tehnică militară să fie achiziționate și din alte țări, monopolul unei singure țări în producția de armament nefiind indicat și că acesta contribuie la îmbunătățirea calității și lărgirea posibilităților de achiziționare”. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 194/1965, f. 11-13.

⁵⁰ Pentru detalii privind starea în care se afla și performanțele modeste ale industriei românești de apărare la începutul anilor '70 (rebuturi în proporție de 86% la căștile de oțel realizate în țară, întârzieri majore în proiectele privind construirea avionului IAR-93 și a elicopterului IAR-330 H „Puma” ș.a.), vezi discuțiile purtate în cadrul ședinței Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. desfășurată în ziua de 5 noiembrie 1973. Idem, dosar 159/1973, f. 10-20; Petre Opriș, *Industria românească de apărare în anii 1965-1989*, în curs de publicare.